

DISPUTATIO XXVIII.

De detractiōe , contumeliâ & susurratiōe.

PRæter injustitiam , quâ læditur homo ab altero in vita, membris, & bonis fortunæ, aliæ sunt injustitiæ species , quibus impetuntur bona vitâ & membris quidem inferiora , attamen bonis fortunæ excellentiora videlicet: honor, fama , amicitia , aliaque de quibus

Suppono 1. Quod honor secundum S.Th. hic Q 103. sit quædam protestatio de excellentia bonitatis alicujus, unde duo requirit: imprimis ex parte honorati excellentiam aliquam saltem ab alio apprehensam , vel secundum se , vel ad alios comparativè: quia non requiritur, ut excellentia sit respectivè ad honorantem: cum excellentior superior possit minus excellentem & inferiorem honorare; sic Deus honorat Sanctos. Deinde ex parte honorantis præter opinionem & conceptum talis excellentiæ, requiritur illius protestatio per aliqua signa exteriora vel verbis vel factis.

Suppono 2. Fama , prout in præsentī sumitur pro bonâ famâ , est multorum existimatio bona communi & publico sermone divulgata de moribus sive vita alterius, unde fama & honor in hoc differunt, quod scilicet fama requirat multorum existimationem divulgatam de virtute alterius , honor autem potest etiam ab unius opinione procedere; deinde fama non requirit ordinationem aliquam ad illum , de quo existimatio habetur, ut illi innotescat, sive intimetur talis existimatio; honor verò est quædam restificatio nostræ opinionis intimata ei, quem honorare volumus.

Suppono 3. Fama bona & nomen bonum , quæ sunt synonyma , alia est vera, alia falsa , alia abstrahens à vera & falsa; vera est, quæ veritate nititur, ita
ut

ut revera insit talis virtus, cujus existimatio habetur; fama hoc modo accepta meritò viro probò cordi esse debet præcipuè propter salutem proximi: licet enim Deo simus probati per internam justitiam, nobis ipsis verò per propriæ conscientiæ testimonium, proximis tamen vix prodesse possumus, nisi apud eos bonum nomen obtineamus, bona fama falsa est, quæ veritati non est innixa, & difformis est à re per bonam famam significata, ut si homicida mansuetus, fur justus passim audiat; hæc in pretio differt à primâ sicut aurichalium à vero auro. Fama abstrahens à verâ & falsâ est, quando aliquis passim æstimatur bonus abstrahendo an verè vel falsò talis æstimetur, sive non determinando, an verè virtus aut alia bona qualitas ei, de quo est fama, insit, nec ne.

QUÆSTIO I.

An detractio & quando sit peccatum mortale?

Sicut bona temporalia auferuntur, vel clam eo aut ejus nomine relicto custode per furtum ut velit furans Dominum latere injustam ablationem, vel palam renitente Domino vel altero loco Domini rem custodiente per rapinam, ità fama & honor dupliciter læduntur vel occultè, ut quis velit eum, qui læditur, latere ipsam læsionem, vel ut velit deduci ipsam læsionem in notitiam læsi. Priori modo læditur fama per detractionem, posteriori modo per contumeliam violatur honor & quandoque simul fama.

Nota 1. Detractio est denigratio occulta famæ alienæ. *Dicitur 1.* Denigratio: quia sicut contumelia, de qua postea, honorem, sic detractio minuit famam vel bonam existimationem, quam alii de homine, cui detrahitur habent. *Dicitur 2.* occulta, per quod etiam à contumelia distinguitur: quia, si in præsentia alterius & aliorum grave crimen affingatur

vel

vel reveletur, est quidem detractio, sed non sola, cum & fama & honor lædatur. Dicitur 3. *injusta*; quia omnis detractio vel est contra justitiam vel ad minus contra charitatem. Dicitur 4. *fama aliena*; quia aliquis seipsum infamando propriè non detrahit; cum sibi ipsi injuriam inferre nequeat.

Nota 2. Detractio est duplex: *formalis* & *materialis*; *formalis* est, quando ex animo infamandi alterum probrosa de illo dicuntur, sive sequatur imminutio famæ, sive non sequatur, quia v. g. vilis est persona, aut alius fide dignus contradixit, aut audientes non crediderunt, & hæc nunquam à malitia exiunt. *Materialis* est, quando crimina vel defectus alterius deteguntur non ex animo infamandi, sed ex alio motivo, quod si honestum & iustum fuerit, excusat à peccato; alias si ex levitate vel inconsideratione culpabili verba infamatoria de alio dicantur, est interpretativè detractio; quia læditur injustè & culpabiliter fama proximi.

Nota 3. Detractio fit vel *directè* vel *indirectè*; *directè* fit ex parte voluntatis, si quis intendendo infamacionem alterius loquitur, ex parte actus fit imprimis fallum crimen alteri imponendo, quæ omnium pessima est. Deinde peccatum vel defectum alterius augendo vel aggravando. Tertio crimen occultum revelando. Quarto bonum ab alio factum malè interpretando; qui modi exprimuntur hoc versu:

Imponens, augens, manifestans, in mala vertens.

Indirectè detractio fit, quando quis incautè aut inordinatè loquitur talia, ex quibus sequitur læsio famæ, aut etiam negligit loqui, dum est loquendum, unde hæc contingit quatuor modis; imprimis bonum alterius negando. Deinde bonum alterius minuendo. Tertio bonum alterius reticendo. Quarto

2. 2. *Theol. Schol. Pars posterior.* E alium

alium frigidè laudando & complectuntur hoc versu:

Qui negat, aut minuit, tacuit, laudatve remisit.

Huc reducuntur alii modi detrahendi: ut quando aliquis crimen occultum se audivisse narrat, attamen non posse credere, asseverat, si quis alium laudet, & in fine exceptionem faciat, si quis referat se aliquid scire de altero, quod non audeat dicere, quod sæpe magis nocet alienæ famæ, quam si aliquid probrosi expressè asseveraretur, eò quod homines ad malè suspicandum & iudicandum proclives pessimum quidvis æstiment subesse.

DICO 1. *Detraçtio per se loquendo est peccatum mortale* S. Th. hic. Q. 73. A. 2. O.

Probatur 1. Ex sacra Scriptura Rom. I. v. 30. inter eos peccatores qui digni sunt morte numerantur *detraçtores*. Ps. 33. homini qui vult vitam videlicet æternam, quæ sola vera vita est, dicitur: *prohibe linguam tuam à malo* Jac. 4. v. 11. *nolite detrahare alterutrum fratres, qui detrahic fratri... detrahic legi*: quod idem est ac despicit & contemnit legem quasi indignam, quæ observetur.

2. *Ratione*: quo læditur proximus in bono notabili, quod meritò pluris æstimat ac bona fortunæ, est peccatum mortale: cum repugnet charitati; atqui detractione læditur proximus in bono notabili & pretioso videlicet famâ, de quo Eccles. 41. v. 15. *curam habe de bono nomine*: hoc enim magis permanebit tibi, quàm mille thesauri pretiosi & magni.

DICO 2. *Si verba, per quæ fama alterius diminuitur, proferat aliquis... ex animi levitate vel propter causam aliquam non necessariam, non est peccatum mortale, nisi fortè verbum, quod dicitur, sit adeo grave, quod notabiliter famam alicujus lædat.* S. D. loc. cit.

Probatur

*Probat*ur : Peccata locutionis intantum sunt gra-
 via vel levia in quantum verba substant intentioni
 proferentis vel formali vel interpretativæ, ergo si
 proferens non intendat grave damnum proximi,
 nec in tali circumstantia proferat, in qua advertit
 vel advertere potest & debet, proximo grave nocu-
 mentum adferri, non peccat graviter; ut autem
 hæc conclusio ad praxin applicetur, ad discernen-
 dam gravitatem vel levitatem detractionis omnes
 circumstantiæ: *quis, quid, ubi, coram quibus, cui,*
quibus auxiliis, cur, quomodo, quando, sunt pon-
 derandæ juxtâ sequentia principia ex quibus casus
 particulares facile deducuntur;

Quis 1. Quis de alio malum revelet; nam si il-
 le homo sit nullius fidei, sive, quia non intelligit ma-
 teriam, in quâ detrahit, sive quia est homo vilis; sæ-
 pè nullam faciet in animis audientium impressionem,
 & ideo graviter non detrahet; e contra si ob quali-
 tates oppositas apud auditores, ad quos loquitur, est
 magnæ fidei, efficacius imprimet malam de proxi-
 mo opinionem, ideoque cæteris paribus gravius
 etiam peccabit. 2. An is, qui crimen revelavit, id
 jussus vel injussus fecerit: dum enim aliquis jussus
 autoritate alias legitimâ crimen verum revelat, or-
 dinariè saltem minus peccat: quia talis jussio sæpè
 vel non est injusta, vel non tam manifestè est inju-
 sta, ut saltem extenuet culpam, si non obstante jus-
 sione reverà sit culpa aliqua; sic ex constitutione
 Greg. XV. in his partibus tamen non ità receptâ re-
 velari & denunciari debent Confessarii, qui perso-
 nam, qualiscumque illa sit, in confessione sacramentali
 vel ejus occasione ad inhonesta incitaverint. Potest
 etiam alius superior hujusmodi revelationem quan-
 doque ob justam causam præcipere, & tunc eidem
 obediendo subditi non peccant, licet præcisâ jus-
 sione verè detraherent.

Quid. Asseratur vel negetur : cum omnis negatio sit saltem implicita contradictorii affirmatio ; an crimen falsum imponatur , an solum crimen verum sed occultum reveletur ; maxima namque inter illas detractiones est diversitas , sive detractionis naturam , sive effectus & nocumenta , quæ ex utraque detractione emergunt , attendamus : ad mortale enim , dum falsum crimen imponitur , sufficit minor materia , quam dum verum revelatur , ita nimirum , ut facile fieri possit , quod idem factum & sine peccato mortali referatur , dum verè contigit , nihilominus sit peccatum mortale id falsò imponere. Circa quantitatem autem materiæ servanda est hæc regula : revelatio defectus graviter probrosi respectu personæ læsæ est detractio ex parte materiæ gravis , qualis non est eo ipso , quo peccatum mortale revelatur : sunt enim quædam peccata mortalia , quæ respectu quarundam personarum talia sunt , ut hujusmodi personæ non soleant de talibus defectibus erubescere , sed magis gloriari ; ut si quis dicat , militem pugnas suas jactitantem commisisse duellum ; nec revelatio solius peccati mortalis est revelatio defectus graviter probrosi : quia sunt peccata levia , quæ revelata de persona , quæ est in summa æstimatione sanctitatis aut dignitatis , graviter bonam æstimationem lædat ; unde de viro gravi dicere : quod sit mendax sive quod crebrò mentiatur , esset mortale , sic etiam revelare defectum aliquem patentum jam oblitteratum , potest graviter redundare in opprobrium & contemptum filiorum v. g. quod parentes vel avi fuerint Judæi , suppliciiis affecti , magi , quod filius sit natus ex adulterio &c. Ad materiæ parvitatem etiam pertinet peccata sub quibusdam generalibus verbis referre , ut si quis dicat : aliquem esse superbum , avarum , iracun-

iracundum, non determinando aut exprimendo actus commissos: quia hæc omnia ordinariè non ita accipiuntur, ut importent peccatum mortale esse commissum in talibus materiis, sed tantum quandam inclinationem vel universalem defectum, e contra in aliis nominibus, quibus id non convenit, etiam sub generalibus verbis defectum revelare esset peccatum mortale, ita non sine mortali diceretur de aliquo, quod sit luxuriosus, vel fornicarius: quia talia nomina ingenerant auditoribus apprehensionem, quod vitiis mortalibus sit obnoxius, ac actus commiserit graviter probrosos, de quo similia dicuntur: similiter defectus naturales alicujus referre sive animi sive corporis ut: quod sit indoctus, indiscretus, cholericus, parvi judicii, deformis &c. Quia tales defectus non sunt culpabiles & communiter manifesti, vel de facili possunt manifestari, non est grave peccatum, si tamen similem defectuum revelatio impediret alium à consequendo aliquo temporali, vel sitalis defectus præsentem objiceretur in faciem, possunt esse mortale, non quidem ob grave damnum, quod infertur famæ, sed in illo temporali, à quo quis impeditur, vel ob gravem erubescens causatam.

Ubi Fiat detractio: cum quædam in uno loco sint multum probrosa, in alio parum, quædam nullo modo v. g. in Germania, quod quis natus sit ex hæreticis parentibus.

Coram quibus Fiat: detractio enim peior est, quæ fit coram multis; quo titulo cæteris partibus pessima detractio est, quæ fit per libellos famolos; sæpè etiam e contra detractiois culpam minuit, aut omnino tollit, quod defectus alicujus referantur coram talibus, quibus ipsemet, cui detrahitur, eos detegi, non ad eò ægrè fert, aut ferre deberet. cæte-

rūm qui crimen falsum imponit etiam coram uno solo, qui aliis illud non est dicturus, est reus peccati mortalis ob injuriam, quæ alteri irrogatur, eidem falsum crimen imponendo; quemadmodum enim judicium temerarium de aliquo delicto gravi est peccatum mortale, ita etiam in alio causare tale judicium est peccatum grave, quod certum est in crimine falso imposto, etiam probabilius est in crimine vero sed occulto, quod illud absque peccato mortali ne vel unico cordato sub secreto naturali cæteris paribus revelari possit, ita expresse docet S. Th. hic Q. 73. A. 1. ad 2. *etiamsi uni soli aliquis de absente malum dicat, corrumpit famam ejus, non in toto, sed in parte.* Et ratio est: quia ad lædendum graviter famam alterius, non requiritur, ut detractor reddat proximum totaliter infamem, sed sufficit quod in parte famam ejus corrumpat; quemadmodum ut furtum sit gravis læsio in bonis fortunæ, non requiritur, quod reddat inopem eum, cui furatur, sed sufficit, quod in parte ejus substantiam notabiliter diminuat; dixi: *cæteris paribus* propter dicenda circa circumstantiam *cur.*

Cui Fiat detractio, multò siquidem detractio est deterior si per eam auferatur fama viri, qui aliàs fuisset reipublicæ aut Ecclesiæ utilis; qui est pars alicujus communitatis, per cujus diffamationem etiam communitas læditur; qui est superior, & ideo diffamatus minus prodesse potest, quam si detraheretur famæ alicujus alterius, in quo nihil horum locum habet. Pejus quoque est ordinariè verum crimen revelare de aliquo, qui jam pridem ab eo est emendatus, præcipuè si usque ad integram vitæ probitatem pervenerit, quam tale referre de alio, qui in criminibus adhuc pergit, maximè si in illo ipso, quod de eo refertur, adhuc perseveret; fieri tamen potest

potest aliquando, ut vitæ totalis mutatio, sicut erat in SS. Paulo. Augustino. Maria Magdalena, sit adeò eminens, ut prorsus obfuscet & absorbeat anteriora crimina sive infamiam, quæ ex iis nasci potuisset.

Quibus auxiliis. Deterius & non ex uno capite est publicare detractionem scripto & multò magis typo: eò quod talia infamationis instrumenta soleant durare diutius, & se latius extendere.

Cur Fiat infamatio, præcipuè dum est quæstio circa revelationem criminis verè commissi: illud enim potest ob justum finem sæpius revelari, ideoque intentio revelandi crimen alterius quandoque ex toto quandoque ex parte excusat. sic communiter admittunt DD. Quod revelare crimen verum occultum uni vel alteri prudenti viro ad leniendum dolorem offensæ, ad petendum consilium, ad sui consolationem non sit peccatum: quia valde durum esset, quod quis injurias acceptas nemini possit manifestare; maximè quando talis utitur jure suo, & modo proportionato vult lenire dolorem, quod fit per compassionem amicorum.

Quomodo. An crimen occultum asseveranter dictum, an relatum, ut ab aliis auditum, quod si dicat quis, se ab aliquibus personis vel valde vilibus vel inimicis tale quid audivisse, quibus nulla sit fides adhibenda, talis non committeret peccatum mortale: quia hoc modo loquendi non inferret grave damnum per se infamâ, eo quod, si audientes per accidens concipiant malam opinionem, non oritur illud ex illo modo referendi audita, sed potius ex levi credulitate auditorum; si tamen crimina gravissima tali modo referrentur ut audita, foret mortale: quia narratio sic facta ad minus generat dubium de malo alterius, vel suspicionem, quæ in criminibus gravissimis magis infamat, quam certa scien-

ta in minus gravi, imo de quocunque crimine gravi occulto verior est sententia asserens: quod sine peccato mortali illud etiam ut auditum revelari non possit coram multis, nisi ut à personis levibus & omnino fide indignis auditum referatur: quia narratio etiam ex auditu generat conceptum malæ famæ in auditoribus, qui aliis id referunt, & sic infamia ex tali narratione paulatim crescit, & tandem fit absoluta & qualificata: fama enim crescit eundo.

Quando. Vel tempus infamationis: cum unus idemque proximi defectus sit uno tempore probrosus, alio tempore non sit probrosus: sicuti est probrosus, si referatur in uno loco, & non si referatur in alio.

Q. 1. Quando peccatum non sit occultum, ut de illo apud alios sine detractione loqui liceat?

Antequam & deatur *nota* tripliciter aliquid dici publicum vel notorium scilicet. *Notorium de facto, de jure, & famosum.* *Notorium de facto* est, quando crimen in præsentia multorum est patratum v. g. in foro vel platea publica, vel ubi passim ab omnibus videretur: ut si quis publicè concubinam habeat, & ejus filios domi alat. *Notorium de jure* simpliciter est, quod per publicam sententiam Judicis est tale: ut si reus sit condemnatus. *Notorium de jure* secundum quid est, quod per confessionem rei vel testium convictionem ante sententiam Judicis habetur. *Famosum* est, cujus fama ex sufficientibus indiciis orta ad multos pervenit, ità ut major pars pagi, vicinæ, parochiæ illud noverit, vel quod manifestum est majori parti alicujus congregationis nimirum collegii vel conventûs, ubi non pauciores sunt, quam decem, ità, ut si in congregatione aliqua essent decem & sex illorum delictum scirent, delictum illud publicum & famosum esset respectu illius communitatis, non tamen

tamen absolute respectu totius urbis aut parochiæ.
Quibus notatis

1. Loqui de aliorum peccatis alias occultis coram illis, quibus nota sunt, est actus indifferens, & ex se sine potest honestari vel depravari; si enim ex animi levitate vel curiositate quis similia narret, erit actus otiosus, & est peccatum veniale; si ex odio adversus personam, ut, quantum est de se, illam amplius diffamet, erit peccatum grave contra charitatem, nunquam tamen contra justitiam, nisi in præparatione animi; quia per talem revelationem nihil famæ detrahitur proximo, qui jam est apud audientes diffamatus; si revelatio talium criminum fiat ad terrorem aliorum, ut exemplo lapsi & puniti à similibus delictis abstineant, vel ex alio recto fine, erit actus virtutis.

2. Narrare grave crimen notorium in illo loco, in quo refertur, licet audientes illud adhuc ignorent, non est grave peccatum detractionis; ut constat ex communi usu imitatorum, qui, quando aliquod delictum committitur publicè in præsentia populi, sine scrupulo illud narant omnibus absentibus, & Ratio est: quia ab eo, cui sic detrahitur, vel nulla vel minima fama aufertur; cum per accidens sit, quod ignoretur ab illis paucis, & infamia illa moraliter loquendo statim sit perventura ad incolas totius urbis, unde illa extensio infamiæ minimum detrimentum infert, suppositâ publicâ infamiâ, sicque si absque causa tales defectus enarrentur, erit peccatum veniale, si cum causa, nullum erit peccatum.

3. Etiam non est mortale crimen, in uno loco publicum referre in alio, si, inspectâ conditione hominum & convictu illorum, faciliter esset perventura illuc notitia criminis; quia sic parvum aut nullum detrimentum fama patitur, sive in - sive justè

in primo loco sit delictum publicatum, dummodo delictum sit vere commissum: quia coipso, quod factum sit publicum, diffamatus jus non habet, ut à delicto referendo alii abstineant: licet enim per injuriam nullus jus amittat, potest tamen quis jus amittere per id, quod ad injuriam per alios factam consequitur: nimirum per hoc, quod ex malitia alterius crimen sit factum publicum, per publicitatem diffamatus amittit jus, ut homines de se aliter sentiant & loquantur; si autem crimen divulgatum falsum esset, nullatenus posset ab his, qui sciunt veritatem, illud crimen referri, aut ulterius protrahi sine gravi peccato injustitiæ.

4. Si quis in uno loco sit diffamatus publicitate juris simpliciter tali: nimirum per publicam Judicis sententiam, potest tam pœna quam crimen, de quo est diffamatus, in alio etiam distincto loco, ad quem non esset facile noticia criminis vel pœnæ perventura, narrari absque peccato gravi. *Ratio est*: quia Judex licitè publicat talem sententiam sine ullâ restrictione, & executioni mandat in loco publico tempore majoris concursus populi, ut in omnium notitiam veniat ad exemplum justitiæ & terrorem impiorum, ideoque sic absolutè infamati nullum jus habent ad famam; si tamen sententia non sit omnino publica, sed intrâ limites alicujus congregationis vel communitatis duntaxat: ut sententiæ latæ à Pœlatis intrâ unum monasterium vel religionem: non potest infamia extendi extrâ religionem vel monasterium; nisi alias ex circumstantiis credatur moraliter brevi tempore crimen extrâ monasterium esse publicandum.

5. Si crimen sit publicum solum publicitate juris secundum quid tali videlicet per testium depositionem vel rei confessionem, ante prolatam sententiam

Judicis.

Judicis est peccatum ex genere suo mortale tale crimen referre, si alias publicitate facti crimen non sit notorium. *Ratio est* : quia ex vi hujus publicitatis fama nondum est deperdita, nec confessus aut convictus reus per justam sententiam Judicis est famâ privatus.

6. Non est peccatum grave nec contrâ justitiam nec contrâ charitatem peccata publica absolute & simpliciter publicitate facti : ea nimirum, quæ in aliquo regno vel communitate vel civitate sunt notoria & famosa, publicare in alio loco, ubi de eis non datur notitia, etiamsi ad talem locum non esset de facili ventura similis notitia. *Ratio est* : quia semel publicatâ alicubi delicti infamiâ omnes habent jus ad id cognoscendum, ut in convictu humano se incolumes servant, & caveant à publicis criminibus; & ex hoc capite excusantur historici, qui posteris referunt crimina, quæ suo tempore fuerunt publica; quando verò is, qui olim diffamatus erat, famam honestè vivendo recuperasset, tunc referre crimina præterita apud nescientes vel eorum immemores est peccatum grave non tantum contrâ charitatem sed & justitiam. *Ratio est* : quia quando per publicam emendationem vel temporis lapsum penitus abolita fuit prior infamia, tunc fama illius est reducta in illum statum, in quo erat, antequam crimen esset publicatum; si tamen præterita infamia non est oblivioni tradita, licet crimina forent emendata, non peccaret graviter crimina præterita referens.

Denique de infamato in uno peccati genere nec in illo, nec in alio loco licet referre peccata occulta alterius generis, quæ cum peccato publico nullum habent conjunctionem; *Ratio est* : quia talis adhuc habet jus famæ quoad alias virtutes, circâ quas
nondum

nondum diffamatus est, non enim dicit fama aliquid simplex sed diversas partes videlicet bonum nomen in quocunque genere alicujus virtutis. Unde peccaret graviter qui de notorio fornicatore vel ebrioso diceret, quod sit hæreticus vel perjurus; cum hæc cum prioribus nullam habeant connexionem aut affinitatem, aliud est, si de ebrioso diceretur, quod bona sua dilapidet, de fornicatore, quod miscuerit turpes sermones, scripserit amatorias litteras.

Q. 2. Quando revelatio criminis occulti ob necessitatem propriam vel alienam à peccato detractionis excusetur?

R. In casibus sequentibus 1. quando revelatio criminis occulti fit ad denunciandum delinquentem, ut emendetur, vel ad accusandum ob bonum publicum, servatis debitis circumstantiis, non est detractio: quia ordo charitatis præfert bonum spirituale vel bonum publicum bono temporali vel particulari; unde si Filius vel servus vel subditus non bene vivant, nec aliter corrigi possint, licitum est crimina denunciare parentibus, Domino, superiori, ut corrigantur. *Dixi*: nec aliter corrigi possint: quia si per secretam admonitionem spes esset correctionis, parcendum esset famæ etiam apud superiorem: quia subditus ægrius fert diffamationem apud superiorem, quam apud æqualem. Attendendum etiam est, ut crimen aliis non reveletur, quam illis, qui corrigere possunt.

2. Licitum est, crimina occulta detegere ad evitandum grave damnum commune vel proprium vel aliorum, sive in vitâ, sive in membris, sive in bonis fortunæ; ut si imponatur homicidium commissum innocenti, licitum est aperire authorem occultum; si noscas, Petram esse furem, potes illos monere, cum quibus habitat, ut sibi caveant, *Ratio est*: quia ordo charitatis & justitiæ petit, ut fama alterius con-

fer-

fervetur sine præjudicio. Servandum etiam est moderamen inculpatæ tutelæ, ut proximus non plus diffametur, quam necessarium sit ad præcavendum damnum imminens; si enim aliter vitari potest sine detrimento famæ proximi, vel cum minori damno, id fieri debet, imò si ad intentum sufficeret manifestare crimen sub secreto naturali, id faciendum foret, ut fama proximi tantò minus lædatur.

3. Licitum est detegere occultum crimen, quando id expedit bono communi vel ipsius diffamati; ut si quis cum Ecclesiæ vel reipublicæ vel ordinis alicujus publico gravique detrimento ad dignitatem, beneficium vel officium sit promovendus; si aliquis profiteatur artem medicam, quam non intelligit; velit ingredi religionem, in quâ profiteri est incapax &c. occulta illius vitia vel defectus prodere est licitum, modo id prudenter fiat, nec citrà necessitatem, nec pluribus quam oporteat, & ex charitate bonique publici studio.

4. Licet occultum crimen alterius prodere, si injurtâ illius vexatione aliter liberari non possis, modo fervetur moderamen, nec plura nec graviora ex illius criminibus occultis revelentur, quam postulet justæ defensionis necessitas, nec ex vindictæ sed justæ defensionis intentione id fiat; sic reus non peccat & multò minus innocens, qui testium illegitimos testimonia, quibus damnandus vel opprimendus est, repellit vero illorum crimine detecto & probato de quo supra Disput. XXIV. Q. III.

Q. 3. An ad evitanda gravia damna ille, qui notitiam criminis occulti injustè per vim vel fraudem accipit v. g. aperiendo litteras clausas, possit crimen occultum alterius revelare?

Respondent plures negativè: quia qui notitiam criminis occulti injustè acquisivit, se habere debet, ac si non sciret;

sciret: sicut enim non potest ad proprium vel alienum commodum injustam criminis occulti notitiam acquirere, sic etiam non potest notitiâ hoc modo acquisitâ ad evitandum grave damnum uti. Oppositum tamen videtur verius: quia licet injuriam fecerit injustè acquirendo secreti notitiam. postquam tamen acquisivit illam notitiam, illâ in gravi necessitate uti potest, sicut etiam qui injustè per furtum v. g. alteri equum abduxit, licet per furtum injuriam fecerit, postquam tamen equum apud se habet, potest illo absque injustitiâ uti in necessitate v. g. si sit periculum vitæ amittendæ.

Q. 4. An possit etiam mortuis fieri detractio?

R. Affirmativè: tum quia ipsi mortui cum bonâ famâ absque injuriâ bono nomine, quod post funera vivit, spoliari nequeunt; tum etiam quia mortuorum infamia redundat sæpius in infamiam vivorum, qui, propter conjunctionem cum suis post mortem infamatis, infames fiunt; quare lethalis peccati rei sunt, qui occulta principum aliorumque illustrium virorum vitia litteris consignant: quamvis enim prava illorum, quorum res gestæ in historiam congeruntur, facta, quæ publicè & ad hominum scandalum admiserunt, scriptis consignare liceat posteritatis informandæ studio, utque metus infamiæ principes & illustres viros à vitiis cohibeat, arcana tamen crimina litteris mandare charitati & justitiæ adversatur, estque eò crudelior detractio, quod in mortuos sæviat vitamque honoris eripiat eis, qui extinctâ vitâ corporali in hominum memoriâ vivebant.

QUÆSTIO II.

An audiens detractiōnem graviter peccet & ad quid obligetur?

DE audiente detrahentes & detractiōnes optimè S. Bern. lib. 2. de consid. cap. 13. *Detrahere aut*
detra-

dehabetem audire, quod horum damnabilius sit, non facile dixerim: Quia verò diversimodè se habent audientes, nec eundem ad eos, qui detrahunt, dicunt ordinem, ut sciatur, quomodo peccent, & qualis sit obligatio impediendi detractionem.

DICO. Si aliquis detractiones audiat absque resistentiâ.... si quidem inducat cum ad detrahendum vel saltem placeat ei detractio propter odium ejus, cui detrahitur, non minus peccat, quam detrahens, & quandoque magis.... si verò non placeat ei peccatum sed ex timore vel negligentia vel etiam verecundia quâdam omittat repellere detrahentem, peccat... plerumque venialiter quandoque etiam hoc potest esse peccatum mortale. S. Th hic Q. 73. a. 4. O.

Ratio generalis Conclusionis est: quia quilibet causans directè vel indirectè (non impediendo dum potest) damnum proximi in famâ, vel illud damnum volens, peccat pro diversitate damni & modi quo concurrat; atqui voluntariè audiens detractionem, causat vel directè vel indirectè, dum potest impedire & non impedit, damnum in famâ proximi; ergo peccat & est illius peccati, quod committit detrahens, participes secundum sequentes differentias.

1. Si audiens detractionem alium interrogando, urgendo, applausu verbis aut gestibus ostendendo, sibi gratam esse detractionem, ad detrahendum incitet peccat mortaliter, & quidem gravius, quam ipse detrahens: quia non tantum peccat contra justitiam in personam, cui detrahitur, sed etiam contra charitatem in personam, quam ad detrahendum inducit, præbendo occasionem scandali; excusati autem potest tum à peccato gravi tum ab onere restitutionis, quod aliàs incurrit, si invincibiliter ignorabat detractionem esse futuram gravem, aut quia ipse solùm ad levem rem incitabat, aut ad rem quam judicabat esse publi-

catis,

cam, & detrahens præter intentionem ad alia transi-
vit.

2. Gaudens & habens complacentiam in detractio-
ne alterius peccat mortaliter, non tamen contra justi-
tiam: quia non est causa efficax damni alterius, sed
contra charitatem, sicut habens complacentiam in tur-
to vel alio nocumento proximo illato, unde Apost.
ad Rom. 1. postquam v. 30. dixisset: *Detractores,*
Deo odibiles v. 32. subjungit: *qui talia agunt, digni*
sunt morte: & non solum, qui ea faciunt, sed etiam
qui consentiunt facientibus.

3. Magistratus, superior vel Prælatus tam illius, qui
detrahit, quam illius, cui detrahitur audiendo &
non avertendo, si commodè possint, gravem detra-
ctionem, peccant mortaliter: quia specialiter ex chari-
tate obligantur per correctionem infamantis & infama-
ti damno occurrere; unde non tantum contra charita-
tem, sed etiam contra justitiam peccant, quia ex officio
curare debent, tum ne unus detrahat, tum ne alteri
detrahatur.

4. Inferior respectu superioris, vel ille, qui timet
ex resistantia damnum, vel qui credit auditores nullam
fidem præstituros detrahenti, vel qui dubitat: an de-
lictum sit publicum, quod refertur, permittendo tantum
detractionem non peccat. *Ratio est:* quia spem
non habet, quod ipso resistente detractio cesset, vel
absque sufficiente fundamento præsumere non debet,
alium injustè cum proximi damno similia referre.

5. Privatus audiens detractioes debet, si potest,
eam avertere, detractorem corrigendo verbis vel col-
loquium ad alia divertendo, vel saltem per vultum
tristem ostendendo, quod sibi displiceat detractio juxta
illud Prov. 29. v. 23. *Ventus aquilo dissipat pluvias, &*
facies tristis linguam detrahentem:

6. Homo privatus, cui proinde nec placet detra-
ctio

ctio ut est malum proximi, nec ad illam inducit, non peccat, nisi venialiter, si vel ex verecundia, vel ex negligentia, vel ex timore, non resistat detrahenti, nisi alteri damnum præter infamiam immineret. Ratio illorum est tum quia plerumque privatus audiens detractionem non scit, an crimen sit publicum vel occultum: tum quia sæpius privatus habet justam causam manifestandi crimen alterius: nam id facit vel consilium petendo vel dolorem suum ob injuriam illatam mitigando, tum quia audiens privatus verisimiliter credit se nihil profecturum esse, si discedat, aut conetur loquendo impedire detrahentem: tum denique quia ordinariè timet offensam detrahentis.

Obj. Nemo tenetur plus diligere proximum quam seipsum; sed si teneatur resistere detrahenti, teneretur plus diligere proximum, quam seipsum: cum propriam detractionem quis permittere possit sine peccato, imò sæpè meritoriè.

R. Negando mi. ad probat. dico. quod in bonis necessariis aut æternæ salutis semper homo diligat plus se quam proximum, etiam dum bona proprio arbitrio subjecta negligit & proximi bonum promovet, sed in bonis proprio arbitrio subjectis proximus juri suo non cedit, sicut quilibet cedere potest, proinde proximi juri suo non cedentis damnum tenetur quis ex charitate vel etiam ex justitiâ impedire, qui proprium damnum ex amore Dei sustinere potest.

Q U Æ S T I O III.

Quale peccatum susurratio & contumelia?

Suppono 1. Sicut detractio famæ ita contumelia honoris & susurratio amicitie læsionem importat, est autem susurratio: verbum seminans inter amicos discordiam vel est secreta oblocutio, quâ quis malum culpæ vel pœnæ alienæ vel alium defectum naturalem

vel moralem inordinatè cuiusdam denuatit eo fine, ut justam, quæ inter aliquos intercedit amicitiam dissolvat vel lædat, impositum autem est nomen à susurro, quod significat secretum sermonem mussitando instillare.

Suppono 2. Contumelia est dehonoriatio alicujus per verba, quibus id, quod est contrà honorem alicujus, deducitur in notitiam ejus & aliorum. *Dicitur 1. Dehonoriatio alicujus:* quia contumelia est contraria honori & testimonio externo excellentiæ: est enim ad proximum vilipendendum & deprimendum potius, quam honorandum & exaltandum. *Dicitur 2. Verbis facta:* quia præcipuè fit verbis, quibus contendit contumeliosus exprimere id, quod ad alium inhonorandum conducit, & si illud, quod exprimitur vel objicitur proximo, sit defectus culpæ, vocatur contumelia; si sit defectus naturæ vel pœnæ, vocatur convitium, si sit defectus indigentiae præteritæ, maxime revocando in memoriam auxilium indigenti præstitum, vocatur improperium; nihil etiam obstat, licet defectus, qui alteri objiciuntur, sint veri; fit tamen etiam contumelia factis, quatenus hæc sunt signa experimentia id, quod est contrà alterius honorem; ut si fustibus aliquem cædas, ut ostendas, te eum vilipendere, est contumelia. *Dicitur 3. Deducitur in notitiam ejus & aliorum:* quod utrumque non semper requiritur, sed sufficit ad contumeliam, quod id, quod est contrà honorem, veniat ad notitiam patientis, & illi soli per verba inhonorantia aliquid dicatur; erit autem gravius peccatum, si in notitiam ejus & aliorum defectus, qui objiciuntur, deveniant, & quidem erit simul detractio, si defectus illi vel non sint veri vel occulti.

DICO 1. *Susurratio est majus peccatum, quam detractio, & etiam quam contumelia: quia amicus est melior, quam honor. S. Th. hic Q. 74. A. 2. O.*

Pro-

Probatur imprimis: quod susurratio sit peccatum ex genere suo mortale indicat S. Scriptura Levit. 19. v. 16. *Non eris criminator, nec susurro in populo* Prov. 6. v. 16. *Sex sunt, quæ odit Dominus, & septimum detestatur animæ eius.* Quod declarat v. 19. *Eum, qui seminat inter fratres discordias.* Eccles. 28 v. 15. *Susurro & bilinguis maledictus; multos enim turbabit pacem habentes.* Et ratio est: quia susurratio privât proximum bono notabili, quod est bonum amicitiae, unde etiam est distinctum à detractioe peccatum: quia susurratio dirimit amicitiam, detractio verò denigrat famam. Deinde est peccatum gravius detractioe & contumeliâ: quia lædit in bono magis æstimabili; tollit enim amicitiam, quæ est bonum præstantius famâ & honore juxta illud Eccles. 6. v. 15. *Amico fideli nulla est comparatio, & non est digna ponderatio auri & argenti contrâ bonitatem fidei illius.*

Obj. Susurratio vel esset contrâ charitatem tantum vel etiam contrâ justitiam, non primum: quia S. Th. susurrationem ponit inter injurias verborum, consequenter non est tantum contrâ charitatem, non secundum: quia susurratio tantum lædit in bono alteri indebito videlicet amicitia, quæ est aliquid indebitum.

& Negando secundam partem subsumpti: licet enim amicitia sit bonum ab amico indebitum, attamen est strictè debitum, ne per fraudem vel dolum aut alias oblocutiones in illo bono indebito possidendo quis impediatur, aut illud possessum alicui auferatur, hinc susurro, qui justam & laudabilem amicitiam secretis oblocutionibus dissolvit, tenetur ad restitutionem conjungendo rursus eos, quos ita disjunct: & quorum legitimam amicitiam læsit, & absolvi non debet, donec illos, quos disjunct, quantum fieri potest, inter se conciliet; aut si præstare id nequeat, pro-

damnis inde secutis iudicio viri prudentis & probi satisfaciat.

Gravitas hujus peccati desumenda est per ordinem ad personas, inter quas discordia seminatur, quæ quò magis sunt conjunctæ, eò gravior est dissolutio amicitia; hinc gravius peccat, qui inter virum & uxorem, filios & parentes, famulos & Dominos, inter consanguineos & personas ejusdem familiae, inter Religiosos ejusdem Monasterii, inter superiorem & subditos discordiam serit, quam qui amicitiam extraneam perturbat.

Dixi: justam & laudabilem: quia susurriones non sunt, qui mala alienæ culpæ vel pœnæ aut defectus naturales aperiunt, eo fine, ut dissolvant amicitiam utriusque salutem periculosam, aut in grave scandalum aliorum vergentem; item qui filia vel ejus parentibus ex charitate vel amicitia veros defectus proci aperiunt, qui filia nuptias ambit, & in eorum affinitatem per fraudem & dolum irrepere nititur; qui mala subditorum revelant superioribus, ad eorum emendationem, vel boni publici causam; qui impediunt ne ad aulam & officia aditus pateat suspectæ fidei hominibus.

Q. An sit susurro, qui levem aliquem defectum absque ullâ detractioe alicui detegit, ut alter non amplius sit tantus amicus?

R. Affirmativè; licet enim amicitia sit bonum gratuitum, attamen injuriam infert, qui me hoc bono gratuito possidendo etiam in parte privat, quo casu tamen tantum venialiter peccat, si neque notabiliter amicitiam lædere intendat, neque talia dicat, quæ ex naturâ suâ apta sunt notabiliter lædere amicitiam.

DICO 2. Si intentio proferentis ad hoc feratur, ut per verba, qua proferit, honorem alterius auferat; hoc propriè per se est dicere convitiis vel contumeliam,

liam, & hoc est peccatum mortale. S. Th. hic Q. 72.

A. 2. O.

Prima Pars patet ex suppositione secundâ.

Secunda Pars probatur : omne quod contrariatur charitati est peccatum mortale ; atqui contumelia contrariatur charitati ; quia infert damnum in honore, qui est bonum præstantius, quam divitiæ ; unde inter morte dignos numerat Apost. Rom. I. v. 30. contumeliosos. Et Christus Matth. 5. v. 22. *Qui dixerit fratri suo Racha ; reus erit concilio, qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis.* Et quia contumelia est magis contrâ voluntatem alterius, hinc cæteris paribus est gravius peccatum, quam detractio, sicut cæteris paribus rapina est gravior furto : qui enim contumelias irrogat, is quasi illatâ vi honorem tollit scienti & actu renitenti, sicuti raptor tollit pecunias, qui autem detrahit occultè, & altero nesciente aufert famam, quasi furatur ; unde ex hâc causâ detractio minoris est culpæ, quam contumelia ; eo quod habeat adjunctam quandam quasi reverentiam ergâ illum, cui nocetur, contumelia autem adfert apertum contemptum, potest tamen etiam contumelia esse peccatum veniale, vel ob levitatem se tenentem ex parte honoris : quia non intendit, nisi parum inhonorare, & modicum credit alterum contristandum, vel ob imperfectionem advertentiæ, si quis ex subitâ passione prorumpat in verbum contumeliosum, non ex intentione dehonoriandi. hinc sæpiùs excusantur à peccato mortali parentes, heri &c. convitantes filios & domesticos : non enim intendunt dehonoriare, sed potius corripere & reprehendere. Imò sicut verberare & percutere cum discretionem possunt illi, qui alios corrigendos habent causa disciplinæ, sic etiam convitium & contumeliam dicere possunt, ut confundantur & corrigantur, & ita Christus alique sancti fuerunt in

sacrâ Scripturâ in malevolos inveci, monet tamen S. Th. hic A. 2. ad 2. Ex S. Aug. rarissimè in correctionibus utendum esse verbis contumeliosis: quia subditi taliter correcti intelligunt, se à superioribus non ex charitate sed passione corrigi, fiuntque potius deteriores quam meliores disciplinam non suscipientes.

Q. 1. An omnes contumeliæ sint ejusdem speciei?

R. Quod omnes sint ejusdem speciei infimæ, sicut omnia furta sunt ejusdem speciei injustitiæ in bonis fortunæ: omnes enim contumeliæ tendunt ad denigrandum honorem, licet intrâ eandem speciem una sit aliâ gravior, quò gravius delictum vel defectus obicitur.

Q. 2. An Christianus sit obligatus sibi illatas contumelias patienter ferre juxtâ monitum Christi: benedicite maledicentibus vobis?

R. Quandoque potest homo repellere illatas contumelias veris justisque verbis aut scriptis (nunquam tamen licet contumelias contumeliis, convitia convitiis repellere) vel etiam actione injuriarum, si necesse est tum ad reprimendum convitiatoris & contumeliosi hominis mendacium secundum illud Prov. 26. v. 5. *Responde stulto juxtâ stultitiam suam, ne sibi sapiens videatur.* Tum ad suam dignitatem & auctoritatem tuendam propter bonum multorum, quorum profectus impeditur propter contumelias nobis illatas; aliàs quisque Christianus debet esse paratus animo ad contumelias patienter ferendas, si propriæ & aliorum salutis id expedire conspexerit, itâ enim explicat S. Aug. lib. 1. de ferm. Dom. in monte illa verba Christi Matth. 5. *Si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, prabe illi & alteram,* ut scilicet homo paratus sit hoc facere, si opus sit, non tamen semper tenetur facere actu: quia & ipse Dominus hoc non fecit, sed
cum

cum accepisset alapam dixit : quid me cædis? audaciam igitur contumeliosè convitiantis potest, qui læsus est, moderatè reprimere scilicet propter officium charitatis, non propter cupiditatem privati honoris.

Ex dictis pro praxi inferes 1. Tunc contumeliam vel convitium mortale peccatum esse, si animo dedecorandi proximum & honorem ipsius violandi proferatur, aut tam grave sit convitium temerè prolatum, ut attentâ personæ conditione & spectatis circumstantiis ejus honorem notabiliter lædat.

2. Si absque animo lædendi ex levitate aut joci gratia vel causa correptionis verba convitii aut contumeliæ dicantur, & secundum se aut spectatâ qualitate personarum ex circumstantiis sint levia, non ex prævia deliberatione prolata, sed ex subreptione, sunt venialia duntaxat & quandoque nulla peccata.

3. Qui profert convitia levia quidem, novit tamen proximum levis peccati aut alterius defectûs objectione graviter esse contristandum, vel grave damnum esse passurum, aut si convitiator grave dedecus ipsi hujusmodi verbis inurere intendat, lethalis peccati reus erit; & econtrâ, si id, quod objicitur, absolutè quidem & per se sit grave, attamen attentâ conditione vilis personæ aut more patrio loquendi grave non censeatur, non est peccatum mortale. Sic homines infimæ conditionis, cum irâ fervente certis convitiis & contumeliis apud plebejos usitatis sese lacessunt, peccati mortalis non sunt damnandi: quia nec iis inter rixandum objici solitis fides adhibetur, nec vilium hujusmodi personarum honor graviter his verborum injuriis læditur.

4. Si is, qui contumeliis oneratur eo animo taceat, ut contumeliantem magis ad iram provocet, hoc ad vindictam pertinet, si verò taceat volens da-

re locum iræ hoc est laudabile, unde Eccles. 8. dicitur *non litiges cum homine linguato & non strues in ignem illius ligna iræ* S. D. hic Q. 72. A. 3. ad 3.

APPENDIX.

De aliis verborum injuriis.

Præter susurrationem, contumeliam & detractionem infertur proximo aliis quoque modis injuria videlicet verbis vel formalibus vel virtualibus irridendo, maledicendo, revelando secretum, aut internâ cogitatione temerè judicando, suspicando. de quibus pro notitiâ

Q. 1. Quid sit irrisio & quale peccatum?

1. Irrisio est ludus verborum ex proximi defectibus, ut erubescat sive est vitium, quo quis vel cachinnis vel verbis per modum ludibrii nititur alteri ruborem incutere; unde irrisio specie distinguitur à contumeliâ, quæ tendit ad læsionem honoris, à detractione, quæ denigrat famam, à susurratione, quæ justam amicitiam dissolvit, irrisio vero intendit pudorem & verecundiam causare.

2. Irrisio est peccatum ex genere suo mortale, si defectus gravis objiciatur in ludum & risum, unde alius graviter offendatur & confundatur: cujus gravitas indicatur à S. Scripturâ Prov. 19. v. 29. *parata sunt derisoribus judicia.* 22. v. 10. *ejice derisorem, & exibit cum eo jurgium, cessabuntque causa & contumelia.* Ratio est: quia gravis irrisio gravem adfert contemptum & notabile bonum animi videlicet quietem & tranquillitatem tollit. Quo major autem reverentia debetur ei, qui irridetur, eò gravior est irrisio, & sæpè alterius speciei malitiam adjunctam habet, aliàs intrâ lineam solius irrisionis omnes irrisiones sunt ejusdem speciei.

3. Irrisio est peccatum veniale, si malum, quod ex intentione solum leviter pudefaciendi refertur, sit leve, imò potest dari irrisio, quæ nullum sit peccatum

citum : quia potest aliqua erubescencia proximi in-
tendi absque contemptu & dehonoratione illius per
modum ludi & ad honestam recreationem aliquâ
moderatâ irrisione ; opus tamen est magnâ pruden-
tiâ in irrisione , quæ fit causa recreationis , cum fa-
cilè committi possit peccatum grave ratione tristitiæ
vel erubescentiæ , quam derisus patitur , si sciatur
alium ob aliquam apprehensionem vel animi pusil-
lanimitatem graviter laturum irrisionem , quæ ob ali-
quod malum leve joci vel ludi causa objectum oritur.

Q. 2. Quid sit maledictio & quale peccatum ?

1. Maledictio est pronuntiatio mali contrâ ali-
quem optando vel imprecando. Hæc si fiat creaturæ
rationali est peccatum mortale stantibus his condi-
tionibus. 1. Siquis malum ex animo & intentione im-
precetur. 2. Si fiat cum perfectâ deliberatione. 3.
Si malum imprecatum sit grave. Quæ conditiones
cum sæpius omnes non adsint , maledictiones , quæ
sunt ex mala consuetudine in ira vel furore , sæpius
à mortali excusantur. Si maledictio includat deside-
rium alicujus mali particularis , sumit suam speciem
à malo , quod proximo desideratur , quia velle malum
& actu inferre ad idem genus pertinent. Maledictio-
nes , quæ sunt creaturæ irrationali , quomodo hæc
est incapax mali , ita & maledictionis , ideo sunt
tantum peccata venialia ; si vero maledicatur eis in-
quantum deserviunt homini v. g. ut dæmon auferat
alterius gregem , est peccatum grave juxtâ gravitatem
materiæ ; si maledicatur eis , ut sunt à Deo factæ ,
est gravis blasphemia.

Q. 3. Qualiter peccetur revelando secretum ?

1. Peccatur contrâ justitiam revelando secre-
tum naturale , quod scilicet ex natura rei sequitur :
ut si quis casu vel industria novit peccatum alterius ,
peccat mortaliter revelando , si ex revelatione se-

quatur grave damnum proximi in fama vel divitiis ; quia per revelationem injustam secreti , ad quod quilibet ex naturâ rei habet jus , ut hoc servetur , causa fuit illorum damnorum ; aliud esset , si quis vi tormentorum vel metu mortis compelleretur ad secretum revelandum ; quia tunc justam causam haberet illud revelandi , nec tenetur cum tanto suo incommodo illud celare , modo revelatio non cedat in damnum publicum , vel secretum non habeatur ex confessione , de cujus obligatione in tertia parte Disput. XXXVIII.

2. Peccatur violando secretum promissum sed non commissum , sive illud secretum , quod promissisti te servaturum illarum tantum rerum , quas præcisâ tuâ promissione licitè poteris propalare , ut ex quibus nullum damnum fortunæ vel famæ est timendum , peccatur autem graviter , si promittens intendebat se per promissionem obligare graviter ex justitia : quia talem obligationem sibi imposuit ; si autem tantum intendebat se obligare ex urbanitate , peccat venialiter , in dubio : an fuerit intentio graviter vel leviter se obligandi , pensanda est obligatio servandi secretum ex circumstantiis materiæ , loci , temporis , personarum , absolutè tamen loquendo per hujusmodi promissionem censetur aliquis se non obligasse ad non loquendum ea , quæ licitè potest silere : quia promissio de re illicita non obligat ; unde potest quis denunciare defectum proximi , quem silere promisit , si aliter proximus emendari non possit.

3. Peccatur violando secretum commissum & promissum , quod tunc est , quando Petrus committit expressè vel tacitè Paulo aliquid , ut servetur secretum , & Paulus expressè vel tacitè promittit , se illud secretum servaturum , tunc inquam , Paulus

ius contra datam fidem secretum alii manifestans peccat mortaliter contra justitiam : quia non est nuda promissio, sed contractus quasi onerosus inter Petrum, qui committit secretum servandum, & Paulum, qui promittit se secretum servaturum, excusatur tamen sæpius à mortali. 1. Ob parvitatem materiæ, si res sub secreto commissa non sit tanti momenti, ut possit inducere obligationem gravem. 2. Ob inadvertentiam vel imperfectam deliberationem. 3. Quando observatio secreti vergeret in damnum vel ipsius, qui commisit secretum, vel boni communis & reipublicæ vel alterius innocentis : quia secretum non potest obligare contra charitatem alteri debitam.

4. Absque sufficienti causâ aperiendo litteras clausas & signatas, vel apertas legendo, aut alia quæcunque secreta scripta inventa in scrinio, mensa, cubili vel alio loco simili peccatur contra justitiam graviter : quia quilibet jus habet ad suum secretum, vel scriptis mandatum, vel verbis propalatum, vel factis executum, & patitur gravem injuriam, si ipso rationabiliter invito, secretum, quod sibi soli, vel tantum uni volebat esse notum, manifestetur aliis ; excusatur tamen à peccato. 1. Prælati legens litteras sui subditi : quia utitur jure suo, nisi subditus mitteret illas ad superiorem Prælatum, vel hic ad subditum : has enim Prælato inferiori non licet aperire. 2. Quando datur consensus saltem implicitus mittentis & accipientis litteras : quia dominus secreti potest revelare illud, cuicumque voluerit. 3. Ob parvitatem materiæ, ut si in illis res contineatur publica vel parvi momenti, vel litteræ aperiantur absque damni notabilis periculo, vel ex causa sciendi nova & curiosa, vel videndi elegantem scripturam : quia per hæc nulli fit gravis injuria.

4. *Rationabiliter credens, aliquid in litteris contineri, quod cedat in damnum grave reipublicæ vel proprium: quia utitur Jure suo se defendendo vel reipublicam indemnem servando, modò legantur tantum ex apertis litteris pertinentia ad finem, ratione cujus fuit licita indagatio secreti; sic licet aperire litteras capitalis inimici, hostium in bello justo, civium vel aliorum in urbibus obsessis vel obsidiendis: hoc enim expedit bono communi.*

5. *Denique peccatur absque sufficiente fundamento & causâ indagando secretum alterius, sive fiat verbo indagando ab his, qui secretum servare volunt & debent sive fiat facto insidiando per rimulas vel fenestras in occulto operantibus: quia quilibet Jus, ut ipse habet tantum suum sciat secretum vel aliud, cui ipse voluerit revelare: ergo invito secreti Domino erit peccatum mortale cæteris paribus inquirere & explorare secretum.*

Q. 4. Quid sit judicium temerarium?

1. *Judicium temerarium illud dicitur, quod de alicujus peccato vel defectu infami concipitur ex levibus indiciis: si enim ex justis & sufficientibus causis concipiatur, non est temerarium sed rationi consonum, tunc autem sunt sufficientia indicia, ut judicium à temeritate excusetur, quando pensatis omnibus talia sunt indicia, ut prudentem non præoccupatum virum ad tale judicem ferendum movere possint.*

Ut natura temerarii judicii bene intelligatur.
Nota 1. Quod 4. inveniuntur gradus in imputando alteri peccato. 1. Enim quis dubitare potest: an proximus sit defectuosus, quod fit tunc, quando utrimque propositis rationibus animus hæret suspensus nulli parti adhærens, & quidem si suspendat judicium de probitate alterius sine fundamento rationabili, est dubietas temeraria. 2. Potest quis suspicari cri-

men

men de altero, quod tunc fit, quando in alteram quidem partem deteriore[m] inclinatur, sed nondum absolutè assentitur; non enim est assensus & iudicium determinatum, dum est suspicio, sed solum aliqua inclinatio animi in partem deteriore[m], & si hoc fiat absque sufficienti causâ movente, vocatur suspicio temeraria. 3. Est opinio, quæ dicit assensum alterius partis & iudicium determinatum, sed vacillans & infirmum, de opposito formidinem habens: licet enim intellectus determinetur ad assensum, non tamen determinatur ad assensum firmum, sed relinquit formidinem de opposito. 4. Denique est iudicium firmum, quod est assensus sine formidine, quando nimirum quis ita firmiter iudicat, ut interrogatus: an habeat pro certo alterius peccatum? responsurus sit: sibi certum aut ferè certum videri, si verò ita iudicet, ut responsurus sit, se non esse moraliter certum, sed facile posse in re illâ falli, tunc solum est suspicio, opinio vel dubitatio.

Nota 2. Iudicium temerarium ex tribus potissimum capitibus oriri juxtà S. Th. hic Q. 60. a. 3. 1. Ex hoc quod ipse iudicans malus sit, dum qualis quisque est in se tales solet alios iudicare teste Eccles. cap. 10. v. 3. *In viâ stultus ambulans, cum ipse insipiens sit, omnes stultos aestimat.* Et ideò homines improbi facilius de altero improbitatem opinantur. 2. Ex hoc, quod aliquis malè afficitur ad alium: unusquisque enim iudicat, sicut est affectus, ideoque de his, quos diligimus, bene omnia iudicamus, de illis verò, quos contemnimus, odio habemus, quibus irascimur, invidemus &c. facile ex levibus signis mala opinamur. 3. Provenit ex experienciâ, ideoque senes solent esse suspiciosi magis, quia longâ experienciâ sunt experti aliorum defectus; licet autem hoc ultimum caput conducatur ad temeritatem excusandam, non tamen omni-

nò excusat, priora verò duo capita potius eam ag-
gravant: quia perversitatem affectûs indicant.

Q. 5. Quale peccatum sit iudicium temerarium?

R. Esse peccatum ex genere suo mortale ut patet ex
Luc. 6. v. 37. *Nolite iudicare & non iudicabimini,*
1. ad Cor. 4. v. 5. *Nolite ante tempus iudicare.* Ratio
S. Th est: quia tale iudicium minuit rectam opinio-
nem de proximo, illum contemnit, & injuriam in-
fert pravam de illo existimationem habendo, & sine
causâ eum damnando improbitatis. Malitia autem iudi-
cii temerarii non consistit in hoc, quod antecedenter
ad iudicium temerarium concipiendum quispiam cog-
noscat, se non habere fundamentum grave & prudens
ad iudicandum malum de altero: eo ipso enim, quod
iudicans reflectit se, fundamenta, propter quæ iudi-
cat, non esse firma, incipit vacillare, & non habet
iudicium sed opinionem; temeritas ergo in illo sita est,
quod dum ob passionem iræ, odii vel invidiæ repræ-
sentatur alicui ut valde verisimile, quod proximus de-
lictum commiserit, vel laboret infamiâ, cum posset
& deberet præsumere, illud fundamentum, quod ip-
si apparet magnum, esse reipsâ leve, totamque illam
apparentiam mali oriri ex ipsius passione vel malitiâ,
attamen præcipatione quâdam ferat sententiam con-
trâ proximum, & cum deberet considerare funda-
menta, quæ dantur ad proximum absolvendum, uni-
cè forsan oculos mentis conjicit in indicia, quæ ipsum
inducere possunt ad malè iudicandum, & propterea
experitur motivum vehementer impellens ad proximum
condemnandum, ex quo tandem oritur, quod ex le-
vibus reipsâ fundamentis pro certo habeat malitiam
proximi; est autem indifferens, an ille, de quo iudi-
catur, sit mortuus vel vivus: quia mortuus vivit quan-
tum ad honorem & famam, ideoque qui absque ma-
nifestis indiciis iudicaret, alium esse damnatum, gravi-

ter

ter peccaret, nec requiritur ad gravitatem iudicii temerarii certum tempus: quia iudicans temerariè, quantum est in se, semper vult in illo iudicio permanere, si quis tamen alium induceret ad iudicandum brevi tempore, animo statim repellendi pravum iudicium, non erit lethale peccatum; sic excusantur à gravi peccato, qui per jocum decipiunt aliquem generando in ipso pravam opinionem de altero, cum animo statim manifestandi veritatem: quia non inferunt grave damnum.

2. Ut iudicium temerarium sit mortale peccatum, requiruntur tres conditiones. 1ma Ut sit firmum & certum respectu certæ & determinatæ personæ, defectu cuius conditionis non erit mortale aliquod crimen iudicare de indeterminatâ personâ; ut si videas mulierem velatam, & quæ sit ignores, si de hâc iudices esse lascivam, non peccas graviter; uti neque si hominem à longè venientem, quem non agnoscis, iudices esse furem: quia sic prudentum iudicio nemini fit injuria, item si quis falsò iudicet aliquid esse mortale v. g. Juramentum, tunc si videat Petrum jurare, & iudicet illum peccare, non peccat: quia supposito illo erroneo iudicio speculativo non facit Petro injuriam iudicando illum peccâsse mortaliter; si in domo aliquid sit perditum, non peccat graviter, qui iudicat esse furto sublatum, dummodo determinatam personam furti non arguat. 2da Si temeritas sit tanta, quæ arbitrio prudentum ad gravem culpam sufficiat, defectu cuius conditionis non erit mortale, si quis iudicet malè de alio, quando habet indicia, quæ licet non sint sufficientia ad certum iudicium faciendum, rem tamen ipsam faciunt verisimilem & credibilem cum magnâ probabilitate & sic sufficerent ad suspicionem: quia prudentum iudicio non est tanta distantia inter moralem certitudinem & magnam probabilitatem, ut

cea-

conferatur gravis injuria, si quod probabile est, certum judicetur. 3tia Ut sit judicium de materiâ gravi; tunc autem erit materia gravis judicii temerarii ad mortale sufficiens, quando id, quod judicatur, si coram aliis publicaretur, esset sufficiens ad peccatum grave detractionis: judicium namque temerarium respectu detractionis se habet ut actus interior ad exteriorem.

Q. 6. Quid sentiendum sit de suspitione, opinione & dubitatione temerariâ?

R. Hæc non sunt peccata mortalia, licet sint de materiâ gravi, dummodo sit crimen ordinarium, quantumcunque sit temeraria & vehemens suspicio, non infertur tamen gravis injuria: quia non intervenit completè contemptus proximi, dum non prorumpitur in judicium definitivum, neque per suspitionem destruitur, sed tantum minuitur habitualis æstimatio de probitate alterius. Quare S. Th. Q. 60. a. 3. in O. ait: *Primus quidem gradus videlicet suspitionis est, ut homo ex levibus indiciis de bonitate alicujus dubitare incipiat, & hoc est veniale & leve peccatum* & S. Aug. tract. 90. in Joannem: *Etsi suspiciones intelligere non possimus: quia homines sumus, judicia tamen id est definitas firmasque sententias continere debemus.*

Dixi: Ordinarium crimen: quia gravissima & extraordinaria crimina ex levissimis indiciis suspicari grave est peccatum: ut si de viro religioso ex levi fundamento suspicer esse hæreticum, de honestâ matronâ quod sit saga. Ratio est: quia ægriùs ferunt homines & magis offenduntur ex hujusmodi suspitionibus & dubiis in rebus gravissimis, quam si alii certum judicium de aliis gravibus delictis ordinariis haberent.

Q. ultimò Quomodo intelligendum sit dictum S. Th. Q. 60. a. 4. dubia in meliorem partem sunt interpretanda?

R. Hunc esse sensum: quod, cum utrinque sint

moti-

motiva probabilia tam pro quam contra probitatem Petri, non liceat magis inclinare in illam partem, quæ est contra proximum: cum in dubio nemo sit condemnandus aut diffamandus, sed oportet illum conservare in bonâ existimatione, quam ante apud nos obtinebat, vel suspendendo iudicium, vel iudicando ipsum esse bonum; quando tamen agitur de vitando damno, vel adhibendo remedio, dubia possunt in peiorem partem explicari, non definiendo vel iudicando, sed supponendo; non iudicando proximum esse malum, sed per quandam suppositionem ita se exteriùs gerendo, ac si alterius probitas dubia esset v. g. aliquis recipit in domum famulum, cuius mores ignorat, non potest iudicare, illum esse furem, potest tamen se ita gerere, ac illum cavere, ac si fur esset: quia hæc hypothesis, sicut non requirit veritatem, ita nec argumenta & probationes; cum hypotheses nihil ponant.

QUÆSTIO IV.

An fama sit nobilior temporalibus?

DICO. *Inter res temporales videtur fama esse pretiosior. S Th hic Q. 73. a. 2. O.*

Probatur: Eò bona exteriora sunt nobiliora vel pretiosiora, quò magis accedunt ad bona spiritualia, quæ sunt bona animæ, cum enim anima sit nobilior corpore, etiam bona pertinentia ad animam sunt nobiliora his, quæ pertinent ad corpus; atqui fama magis accedit ad bona spiritualia: cum vera fama in virtutibus fundetur. Ergo; huc facit illud Prov. 22. v. 1. *Melius est nomen bonum, quam divitiæ multæ.*

Confirmatur: Fama nobiliori modo acquiritur, quam res temporales, sive bona fortunæ, quæ labore & industriâ corporali acquiruntur, cum fama virtutum exercitio compatetur; nobiliores quoque sunt

famæ & boni nominis effectus, quippe per famam tum prodest homo aliis, quos ad virtutem incitat, tum sibi, dum à vitiiis æstimatione bonâ, quam apud alios habet, retrahitur, cum divitiis sæpe abutatur ad malum.

Obj. 1. Bonum instabilius est minus nobile, sed fama est bonum instabilius divitiis; cum consistat in bonâ existimatione hominum, quæ facillimè mutatur.

R. Fama est bonum instabilius ex parte fundamenti, in quo fundatur, quod sunt virtutes N. ex parte subjectorum, ad quæ diffunditur Con. divitiæ autem sunt instabiles ex parte fundamenti, cum sint pluribus casibus fortuitis obnoxia.

Obj. 2. Vita est nobilior famâ; ergo etiam bona fortunæ, quæ sunt accessoria vitæ; eò quod sine his vita conservari non possit.

R. Negando consequentiam ad probationem dico: quod sicut sine bonis fortunæ vita physica non subsistit, ita sine fama non subsistit vita moralis sive homine digna, sicut igitur nobilior est vita homine digna, quam sit vita purè physica prout est homini cum brutis communis, ita etiam nobilior est fama ad hanc vitam pertinens.

DISPUTATIO XXIX.

De Restitutione.

Restitutio est actus proprius justitiæ, quo præstamus, ut alius iterum habeat rem suam, quæ penes nos est, vel cujus ablationis injusta causa sumus. Præcipitur hic actus præcepto formaliter & explicitè affirmativo, quatenus est obligatio ad aliquem actum positivum videlicet ad repositionem alterius in pristinum statum, radicaliter tamen & implicitè hoc præceptum est negativum, quatenus præceptum restitutionis radicatur in præcepto de non retinendo alieno: hoc ipso